

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

ЗАТВЕРДЖЕНО
Приймальною комісією
Протокол № 6 від 22 березня 2021 р.
Голова Приймальної комісії

О.Г. Самойленко
О.Г. Самойленко

ПРОГРАМА
вступного іспиту з історії
Другий (магістерський) рівень
Спеціальність: 032 Історія та археологія
На основі: рівнів вищої освіти бакалавра, магістра, освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста

РОЗГЛЯНУТО та ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні Вченої ради
історико-юридичного факультету
Протокол №6 від 23 лютого 2021 р.
Голова Вченої ради
доц. Мартиненко В. В. *Мартиненко*

Ніжин 2021

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Становлення і розвиток суверенної Української держави, зміни, викликані цілим рядом складних процесів у країні, утвердження національно-історичної самосвідомості її громадян, переоцінка цінностей та неупереджений погляд на сторінки нашого минулого потребують гнучких підходів до формування шкільної історичної освіти. На сучасному етапі визначальною ознакою та ціннісною основою високопрофесійного вчителя історії є його історичне мислення, національна свідомість, зорієнтованість на загальнолюдські духовні цінності.

Програма вступних випробувань має на меті забезпечити розуміння студентами явищ і процесів, що відбувалися у ході еволюційного розвитку людської цивілізації, формувати здатність аналізувати і давати оцінку українській нації, історичним подіям на основі особистого осмислення досвіду людства, і зокрема, у ході історичного руху суспільства. Усвідомити історичні факти і події, закономірності їх плину в просторі та часі.

Завданням вступних випробувань є перевірка фахової підготовки випускників бакалаврату та їх готовності здобути вищий кваліфікаційний рівень. Вступні випробування носять комплексний характер, оскільки включає питання із базових курсів історії, що вивчаються студентами бакалаврату протягом 4-х років: основи археології, історії України від найдавніших часів до початку XXI ст., історіографії історії України, новітньої історії країн Європи, Америки, Азії та Африки, історії Росії, історіографії світової історії XX- XXI ст.

Програма вступних випробувань складена за історико-хронологічним та країнознавчим принципами; спрямована насамперед на розкриття еволюційного розвитку суспільства від найдавніших часів до сьогодення, як єдиного процесу. У центрі уваги перебувають теоретичні аспекти, а також питання соціально-політичної, економічної, ідеологічної та загальнокультурної проблематики.

У своїх відповідях студенти повинні показати глибину й усвідомленість знань і вмінь з історії за такими **вимогами**:

- знання і розуміння закономірностей історичного процесу;
- знання фундаментальних явищ з історії людської цивілізації та вміння бачити основні тенденції історії України у контексті світової історії;
- вміння виділити національно-своєрідне на фоні загальноісторичного розвитку людства;
- опанування навичками самостійного аналізу джерел і наукової літератури відповідно вимогам джерелознавчих та історіографічних дисциплін;
- уміння аналізувати історичний матеріал під кутом зору методологічного плюралізму, наукової об'єктивності і багатофакторної обумовленості історичного процесу;
- уміння здійснювати порівняльний аналіз тотожних процесів у

різних країнах світу;

- уміння узагальнювати типові процеси і явища у світовій історії.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

- 200-174 балів – Вступник правильно зіставляє, узагальнює, систематизує матеріал. Розкриває достатньо повно матеріал, знає ключові проблеми історії, періодизацію історії, хронологію, закономірності історичного розвитку. Допускає несуттєві неточності. Нечітко формулює власні судження.

- 173-150 балів – Вступник допускає декілька суттєвих неточностей. Демонструє посередній рівень знань, порушує логіку викладу, припускається помилок у висновках.

- 149-100 балів – Вступник дає неповну відповідь, допускає низку суттєвих неточностей. Навчальний матеріал відтворює на репродуктивному рівні. При цьому знання основних подій, проблем історії, хронології подій та історичних постатей є загалом правильними.

ЧАСТИНА I. ІСТОРІЯ УКРАЇНИ ВІД НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Тема: Первісний лад - доба кам'яного віку, епоха міді-бронзи на території України.

Палеоліт: визначення епохи, її хронологічні рамки, періодизація. Час появи найдавніших людей у межах України, розвиток палеолітичних культур.

Мезоліт: хронологія, характеристика надбань мезолітичного населення. Формування людського суспільства: первісне людське стадо, дородова община, родовий лад.

Неоліт: визначення доби як нової історичної епохи. "Неолітична революція", її суть і значення. Неолітичні землероби і скотарі на території України.

Енеоліт: визначення, хронологічні рамки. Відкриття металургії міді. Перший великий суспільний поділ праці. Трипільська культура та інші культури землеробського і скотарського населення мідного віку України.

Бронзовий вік: визначення, хронологічні рамки. Технологія бронзолivarного виробництва. Другий великий суспільний поділ праці. Основні тенденції розвитку культур давнього населення України в епоху бронзи. Початок розпаду первіснообщинного ладу і формування станово-класового суспільства.

Тема: Формування цивілізованого суспільства-доба раннього залізного віку на території України

Ранній залізний вік: визначення, хронологічні рамки. Роль і значення

упровадження залізних знарядь праці. Цивілізація - новий щабель у розвитку людства. Вождівство як перехідна ланка від первісності до цивілізації. Кіммерійці: походження, історичний розвиток, господарство, побут, суспільство. Скіфи, їх утвердження у Північному Причорномор'ї. Скіфо-перська війна і формування Великої Скіфії, її етногеографія за Геродотом; сучасне бачення проблеми. Історичний розвиток, господарство, побут, суспільство Великої Скіфії в V-IV ст. н.е. Скіфська державність. Мала Скіфія у Криму.

Сармати: античні джерела, археологічні дані про походження сарматів. Сарматські міграції, утвердження сарматів на території України. Господарство, побут і суспільство сарматів.

Грецька колонізація Північного Причорномор'я: концепції, етапи, характер та основні осередки на території України. Основні періоди та етапи історичного розвитку Ольвії, Тіри, Херсонеса, Боспору, їх державно-політичний устрій.

Етнічний склад населення, суспільство, економіка, побут та культура.

Вплив античної цивілізації на автохтонне населення давньої України.

Тема: Східні слов'яни у давнину (V - поч. IX ст.)

Культурно-етнічна консолідація східнослов'янського масиву на давньоукраїнських землях за часів великого переселення народів (III-VII ст.). Розвиток суспільних відносин у східних слов'ян у добу "воєнно-родової демократії". Антський та дулібський воєнно-політичні союзи: історія взаємин із готами та гуно-аварськими етносами, суспільний устрій, господарство, побут, вірування та звичаї. Наукові гіпотези етнокультурної ідентифікації антів і склавів (східних). Концепції М.Грушевського, В.Петрова про автохтонне походження українського народу.

Від писемних склавів і антів до історичних племінних князів східних слов'ян (IV-IX ст.). "Повість временних літ" про назви, географію розселення та звичаї східнослов'янських союзів племен на українських землях. Літописний образ Дніпра і "шляху з варяг у греки" та наукові оцінки. Полянське племінне князівство та його роль у становленні ранньодержавного об'єднання Руської землі. Історіографічний огляд про походження апелятиву "поляни". Суспільні відносини, соціальна стратифікація, господарство. Літописна характеристика та наукові гіпотези щодо заснування Києва та Старо-київської династії.

Тема: Українська історія у добу Київської Русі (сер. IX - 40 рр. XIII ст.)

Передумови утворення Руської землі з центром у Києві. Джерела та історіографія. Давньоруське літописання. Літописи дохристиянської Русі -

"Велесова книга" та "Літопис Аскольда": дискусійність гіпотез і науковий пошук. "Повість временних літ" як фундаментальне джерело з історії Київської Русі.

Перші відомості про "Русь" у джерелах. Літописна інтерпретація питання "звідки пішла Руська земля і хто в ній почав спершу княжити, і як Руська земля постала". Провідні історіографічні гіпотези про походження етноніма "Русь". Етимологія назв Русь-Україна, Мала Русь, Велика Русь. Перші згадки назви "Україна". Сучасний стан наукового доробку проблеми у ретроспективі концепції М. Грушевського. Просторові координати "Руської землі" у Середньому Подніпров'ї. Київське князівство за Аскольда та Діра. Поширення християнства. Норманський фактор у руській історії: літописні сюжети та науковий аналіз. Етнічний склад скандинавів на Русі. Події 882 р. Князі Олег та Ігор на Київському столі. Русь у системі візантійських і хозарських взаємин.

Язичництво східних слов'ян та його еволюція. Міфологеми язичництва у літописанні та інших давньоруських творах. Образ князя в язичницькій ментальності слов'янського населення Русі.

Київська держава у сер. X ст. - 50-х рр. XI ст. Реформаторська діяльність княгині Ольги, великих руських князів, Володимира та Ярослава Мудрого. Об'єднання східнослов'янських земель у ранню монархічну державу. Формування адміністративно-територіальної конфігурації Руської держави. Система родового союзеренітету, її правові засади.

Офіційне запровадження християнства на Русі. Літописна характеристика "вибору віри Володимиром" і "Корсунської легенди",

та наукові реконструкції охрещення князя Володимира, його дружини, киян і населення Русі.

Становлення руської церковної організації. «Церковний статут Ярослава Мудрого». Місце церкви у соціальному та етнокультурному розвитку давньоруського суспільства. Вплив християнства на еволюцію морально-етичних норм суспільного життя. Духовні та політико-правові ідеї праці митрополита Іларіона "Слово про Закон і Благодать". Цивілізаційне значення християнізації Русі.

Загострення політичної боротьби за Київський стіл між Володимирівичами. Літописна версія та науковий аналіз причин і механізму міжусобних війн. "Заповіт" Ярослава Мудрого та еволюція родового союзеренітету. Триумвірат та дуумвірати Ярославичів на Русі в XI ст. - поч. XII ст. Система Любецького з'їзду як модель внутрішнього державного правопорядку та поліцентризму. Посилення тенденції загальноруської єдності у першій третині XII ст. Події в Києві у 1113 р. Політичний проект князя Володимира Мономаха.

Русь у добу феодальної роздробленості (40 рр. XII ст. - перша третина XIII ст.). Причини, сутність і періодизація роздробленості Русі як історіографічна

проблема. Провідні тенденції історичного розвитку князівств- земель. Київська земля. Чернігівське та Новгород-Сіверське князівства. Переяславське князівство.

Волинська та Галицька землі в XI-XII ст.: формування території, порубіжних кордонів і міст, політична історія. Утворення великого Галицько-Волинського князівства. Роман Мстиславич і його політична діяльність. Феодална війна на території Галицько-Волинської Русі. Відвоювання князем Данилом Романовичем Галицького столу.

Тема: Державно-політичні та суспільні відносини у давньоруській державі

Воєнно-торгівельна організація та політична форма держави "Руська земля" на початковому етапі розвитку (сер. IX - сер. X ст.); її історична еволюція (кін. X - поч. XIII ст.). Історіографія проблеми. Великокнязівська влада, право та ідеологія. Князь і дружина, засади взаємин між ними. Полюддя: прагматична дія і релігійний ритуал. Віче та собори на Русі. Князівські сейми-з'їзди.

Соціально-економічний розвиток Київської Русі (IX-XIII ст.). Соціальна стратифікація давньоруського суспільства за "Руською Правдою". Вільні, напіввільні та залежні категорії населення. Давньоруська сім'я, побут та шлюбні відносини. Характеристика соціальних рухів у Русі.

Форми великого землеволодіння на Русі (X-XIII ст.). Церковна власність та господарство. Місце та значення великого землеволодіння в економіці Давньої Русі; колективна державна власність; система повинностей у давньоруському суспільстві. Давньоруське село та сільське господарство.

Шляхи формування та генезис давньоруських міст; топографічна структура, соціальна типологія та управління, господарське життя. Ремесло й торгівля, гроші та грошовий обіг у Київській Русі.

Етнічна характеристика Русі (IX-XIII ст.). Історіографічні концепції про етнічний розвиток Русі. Традиції історіографії XVII - поч. XIX ст. (В.Татищев, О.Рігельман, Д.Бантиш-Каменський, О.Шафонський, Я.Маркович ін.). Історіографічні розвідки та загострення етнічної теми Київської Русі у XIX ст. (М.Погодін, М.Максимович, М.Костомаров, В.Антонович, О.Шахматов, М.Грушевський). Провідні гіпотези етнічної історії Русі в історіографії XX ст. і сучасне історіописання.

Тема: Культура Київської Русі та її історичне значення

Шляхи формування давньоруської культури та глибинна закоріненість історичних традицій. Писемність та освіта. Літописання та література. Архітектура та мистецтво. Історичне значення та місце давньоруської культурної спадщини у скарбниці світової культури.

Тема: Історичні знання у Русі (XI – XIII ст.)

Специфічні умови історико-культурного розвитку слов'янського етносу і формування ранньої історичної свідомості слов'янства. Перехід від космогонічної до ранньоісторичної схематики.

Феномен і специфіка літописання. "Повість минулих літ", Київський та Галицько-Волинський літописи. Позалітописні історичні твори: "Слово про закон і благодать" митрополита Іларіона. «Повчання Володимира Мономаха». Історична концепція "Слова про похід Ігоря". Взаємовплив давньоруської та західноєвропейської середньовічної історіографії.

Тема: Південно-Західна Русь-Україна під ігом Золотої Орди

Літописні джерела та історіографія питань. Різноманітність та суперечливість оцінок. Героїчний супротив і боротьба руського народу з монголо-татарською навалою орд хана Батия. Монгольське завоювання Південно-Західної Русі і встановлення іга золото-ординських ханів. Сутність і форми васальної залежності українських земель від Орди в економічній, політичній, військовій сферах. Переписи населення 1245, 1250, 1260 рр., наслідки монгольської навали. Чернігівська земля у період її завоювання монголами: діяльність князя Ростислава Михайловича; удільне дроблення деурбанізація, часткове спустошення; відхід Чернігівського політичного центру до Брянського князівства. Становище князівств Середнього Подніпров'я: зникнення Переяславщини; ослаблення Київщини та переїзд у 1299 р. Митрополита Максима до Володимира на Клязьмі, згодом - до Москви. Втрата Києвом ролі "об'єднувача слов'янських земель". Дискусія про "перетікання Київської історії" та утворення двох політичних центрів Русі.

Галицько-Волинське князівство після навали Батия: руйнація; перебування князя Данила на Заході; боярські усобиці; Ярославська битва 1245 р. Причини і наслідки поїздки князя Данила в Сарай. Васальна залежність. Зміцнення князівства. Зовнішньополітичні заходи Д. Галицького по створенню міжнародної антиординської коаліції. Військові дії в 50-60-х рр. XIII ст. та їх наслідки.

Стосунки наступників Данила Галицького з ординськими ханами.

Тема: Інкorporація українських земель у державно-політичні і суспільно-економічні системи Литви та Польщі (сер. XIV - сер. XVI ст.)

Історичні обставини для України сер. XIV ст. Джерела та стан наукової розробки історії перебування українських земель у складі ВКЛ. Різноманітність і суперечливість історіографічних оцінок литовської доби та становища

українського суспільства. Періоди історії Литовсько-Руської держави.

Початок литовської політичної зверхності. Приєднання до Литви Волині, Київщини із Переяславщиною, Чернігово-Сіверщини та Поділля. Особливості адміністративно-політичного і правового устрою. Заміна руської династії Гедиміновичами. Суть принципу управління - "старого не змінюємо, а нового не запроваджуємо". Київське князівство часів Ольгердовичів як консолідуючий центр українського народу.

Об'єднавчо-інтеграційні процеси між Литвою і Польщею. Боротьба Польщі, Угорщини та Литви за Галичину. Кревська унія 1385 р. та її наслідки. Централізаторська політика Вітовта по збереженню єдності ВКЛ. Ліквідація удільних князівств. Зростання невдоволення. Спроби відновлення статусу українських князівств. Посилення промислових настроїв, російських впливів і військових дій у ВКЛ. Соціальна стратифікація українського суспільства. Еволюція феодального стану і земельних відносин, та становище селянства за їх економічним і правовим статусом. Литовські статuti. Міста: інфраструктура, етнічний склад, Магдебурзьке право. Торгівля.

Тема: Історичні знання в українських землях у польсько-литовську добу

Умови розвитку історіографії України XIV-XV1 ст.

Західноруські літописи. Супрасальській та Короткий Київський літописи.

Українські літописи кін. XVI поч. XVII ст. Київський літопис. Густинський літопис. Баркулабівський літопис.

Мемуари XVI - першої пол. XVII ст.

Тема: Українські землі у складі Речі Посполитої: політичний та соціально- економічний розвиток

Передумови Люблінської унії. Велике князівство Литовське і Королівство Польське на шляху реалізації унійної ідеї. Люблінський сейм 1569 р. Позиція української аристократи на сеймі. Перехід українських земель під владу Корони Польської у складі Речі Посполитої, їх нова організація. Українська феодальна верства у нових умовах: зростання князівської могутності, консолідація шляхетської верстви. Магнатсько-шляхетська колонізація Наддніпрянської України. Українці, поляки, євреї у новоосвоєних регіонах. Розвиток сільського господарства. Зміни в економічному і правовому становищі селянства. Юридичне оформлення кріпосного права. III Литовський статут. Міста і міщанська верства у післяунійних умовах. Внутрішня і зовнішня торгівля. Церква і релігія в Україні у XIV - на поч. XVII ст. Братства. Пошук шляхів релігійного порозуміння, Брестська церковна унія і загострення міжконфесійних відносин. Відновлення і легалізація православної церкви.

Релігійно-суспільна діяльність митрополита Петра Могили.

Тема: Виникнення українського козацтва та його роль в історії українського народу (XV - сер. XVII ст.)

Етимологія слова "козак". Концепції походження українського козацтва. Перші документальні згадки про українських козаків. Козацька колонізація "Дикого Поля". Характер занять, соціального устрою на козацьких землях. Виникнення Запорізької Січі. Законодавча, виконавча та судова влада на Січі. Військове мистецтво запорізьких козаків. Боротьба козаків з агресією турецьких та кримськотатарських загонів. Історичні постаті: Д.Вишневецький- Байда, Б.Ружинський, І.Підкова.

Утворення реєстрового козацтва і початок трансформації козацтва із побутового явища в окремий стан українського суспільства. Козацько-селянські повстання кін. XVI ст. під проводом К.Косинського, С.Наливайка, Г.Лободи, їх історичне значення. Показання населення Брацлавщини, Правобережного Подніпров'я та Лівобережжя на поч. XVII ст. як фактор національно-визвольного й антифеодального рухів. Виникнення поміркованої (компромісної) та радикальної (непримиренної) партій у козацтві. Політичний курс гетьмана П.Сагайдачного на перетворення козацтва у впливову військово-політичну силу в Україні і басейні Чорного та Азовського морів. Козаки у Хотинській війні 1621 р. Спільні походи запорізьких та донських козаків на Кримське ханство і Туреччину у 20-х - 40-х рр. XVII ст. "Азовське сидіння" 1637-1642 рр. Крах поміркованої партії у козацтві по закінченню Хотинської війни і радикалізація настроїв козацько-селянських мас у 20-х - 30-х рр. XVII ст. Повстання 1625 р. і Куруківський договір. Повстання 1630 р. Т.Федорович. Переяславська угода. "Статті для заспокоєння руського народу". Зруйнування Козацької фортеці на Дніпрі козаками І.Сулими. Повстання 1637 р. П.Павлюка (Бути), К.Скидана. Битви під Кумейками та Боровицею. "Ординація Війська Запорізького Реєстрового" 1638 р. Повстання 1638 р. під проводом Я.Острянина та Д.Гуні. Причини поразок та історичне значення козацько-селянських повстань 20-х - 30-х рр. XVII ст.

Запорізька Січ і українське козацтво у міждержавних відносинах протягом 20-х - 40-х рр. XVII ст. Козацтво у Тридцятилітній війні. Відносини із Західною Грузією, шахським Іраном, Швецією, Російською державою.

Тема: Національно-визвольна боротьба українського народу сер. XVII ст. та формування козацько-гетьманської держави

Україна у складі Речі Посполитої напередодні повстання Б.Хмельницького. Визрівання революційної ситуації. Початок, причини та наслідки повстання 1648 р., битви під Жовтими Водами та Корсунем. Основні етапи визвольної боротьби українського народу проти Польщі, їх рушійні сили,

характер та вплив на становище у Речі Посполитій. Трансформація війни у революцію. Етапи національно-визвольної революції (1648-1676 рр.). Розгортання війни в 1648-1649 рр.: битви під Пилявцями, облога Львова, Замостя, звільнення західного регіону та формування державних інституцій. Повернення армії Б.Хмельницького на схід та вступ до Києва. Проголошення програмових засад виборювання української держави. Зборівський договір 1649 р. Формування української козацько-гетьманської держави: органи влади, адміністративно-територіальний устрій, створення армії, фінансова система, судочинство, соціально-економічна структура. Внутрішня і зовнішня політика уряду Б.Хмельницького.

Білоцерківський договір 1651 р. та його наслідки. Військові події 1651-1653 рр. Пошук альтернатив вибору військово-політичного союзника. Переяславська Рада та договір із Московською державою 1654 року. "Березневі статті": зміст та політико-правова оцінка. Війна з Польщею 1654-1656 рр. Віленська угода. Зміна союзницької орієнтації Б.Хмельницького. Оцінка Гетьмана як державотворця, військового діяча, дипломата, людини.

Тема: Україна у другій пол. XVII ст. Руїна. Спроби збереження державності

Внутрішнє становище Гетьманщини та Слобожанщини: економіка, торгівля, поширення феодального землеволодіння, соціальне становище суспільних верств. Розвиток ремесла, торгівельні шляхи, заняття населення. Стосунки із Запорозькою Січчю.

Політичне становище України. Загострення суспільних суперечностей та боротьба старшинських угруповань за політичну владу у 50-60-х рр. Руїна: причини та прояви. Гетьманування І.Виговського. Політична концепція Ю.Немирича. Причини і початок громадянської війни. Гадяцький договір 1658 р. та його наслідки. Битва під Конотопом. Юрій Хмельницький. Слободищенський трактат 1660 р. Чорна рада 1663-го року в Ніжині та остаточний розкол України по Дніпру. Гетьман Правобережжя - П.Тетеря, а Лівобережжя - І.Брюховецький. Андрусівське перемир'я 1667 р. Об'єднавча політика гетьмана П.Дорошенка, його союзницькі орієнтації. І.Сірко – кошовий отаман Запорозької Січі. Бучацька угода 1672 р. Лівобережна Україна за часів гетьманів Д.Ігнатовича (Многогрішного), І.Самойловича. Наслідки для України "Вічного миру" 1686 р. між Росією і Польщею. Становище Гетьманщини у кін. XVII - першій чверті XVIII ст.

Тема: Українська історіографія часів визвольної війни і приєднання України до Росії (від 1648 р. до кін. XVII ст.)

Козацько-старшинські літописи XVII ст. (Літопис Самовидця.

Хмельницький літопис. Львівський руський літопис).

Монастирські літописи XVII ст. (Підгорецький літопис, літопис Леонтія Боболинського). "Хроніка з літописців стародавніх" Феодосія Сафоновича та київський "Синопис".

Тема: Україна за часів гетьманування І. Мазепи. Посилення інкорпораційних процесів у складі Російської імперії (кін. XVII - 20-і рр. XVIII ст.)

Посилення Росії. Політика Петра I щодо України. Гетьманування І.Мазепи, його внутрішня політика. Участь України у Північній війні. Шведська орієнтація І.Мазепи. Полтавська битва 1709 р. та її наслідки.

«Пакти і конституції прав і вольностей Війська Запорозького» П. Орлика. Реформи Петра I та Україна: господарство, торгівля, податки. Становище Запорізької Січі. Політичний розвиток Гетьманщини та Запоріжжя у XVIII ст. Наступ російського царизму на автономію України. Перша Малоросійська колегія 1722-1727 рр. Наказний гетьман П.Полуботок. Гетьманування Д.Апостола. Гетьманський уряд 1734-1750 рр. К.Розумовський та його реформаторські наміри. Скасування Гетьманщини. Друга Малоросійська колегія Ліквідація козацького устрою.

Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Російської імперії із сер. XVIII ст.: сільське господарство, промисловість, торгівля. Інтеграція економіки України у загальноросійський ринок. Становище селян і козаків. Ріст поміщицького землеволодіння. Кріпосне право. Загострення соціальних відносин. Повстання. Заселення, соціально-економічний розвиток Південної України

Правобережжя та західноукраїнські землі: політичне, соціально-економічне становище, суперечності. Феодально-кріпосницьке гноблення, національні, релігійні утиски. Фільварки. Народні рухи, визвольна боротьба. Гайдамаки. Опришки.

Три поділи Речі Посполитої та їх наслідки для України.

Тема: Культура України у сер. XIV-XVIII ст.

Історичні умови та труднощі розвитку культури українського народу в сер. XIV - сер. XVII ст. Становище освіти, мови, літописання. Шкільництво у монастирях і при церквах, колегіях, бурсах-школах (з 1586 р.).

Острозька колегія (К.Острозький, Г.Смотрицький). Утворення і діяльність Києво-Могилянської колегії. П.Могила. Навчання і викладання в університетах Західної Європи, Юрій Дрогобич, П.Русин, С.Оріховський. Вплив на українську культуру ідей гуманізму та просвітництва. Друкарство. Швайпольт Фіоль, Іван Федоров "Апостол", "Буквар", "Острозька біблія". Література. Мистецтво.

Народна творчість. Вплив культури на етнічну свідомість народу.

Розвиток культури у сер. XVII-XVIII ст. Виникнення та діяльність вищих шкіл. Києво-Могилянська академія: зміст освіти, значення. Колегіуми у Чернігові, Харкові, Переяславі. Освіта населення. Традиції у розвитку літератури, мови. Філософські твори. І.Гізель, Г.Кониський, С.Яворський, Г.Сковорода. "Синопис", "Києво-Печерський патерик". Козацькі літописи. "Історія Русів". Література і поетична школа. Українські вчені у природознавстві, медицині. Архітектура. Козацьке бароко. Образотворче мистецтво. Музика. Митці. Вплив ідеї ренесансу і козацького демократизму на подальшу добу національного відродження.

Тема: Українська історіографія XVIII ст.

Суспільно-політична основа і загальні риси української історіографії XVIII ст. Українська історіографія першої пол. XVIII ст. (Літописи Григорія Грабянки, Самійла Величка, Якова Лизогуба: концепції, здобутки, специфіка висвітлення).

Українська історіографія другої половини XVIII ст. (П.Симоновський "Коротке описання про козацький малоросійський народ", С.Лукомський "Зібрання історичне". Історичні праці О.Рігельмана, С.Мишецького, О.Шафонського).

Мемуарна література XVIII ст.

Тема: Українські землі у першій половині XIX ст.

Українські землі у першій половині XIX ст.: політико-адміністративний лад, імперська національно-регіональна політика урядів Росії та Австрії. Народонаселення і тенденції його регіонального розміщення. Колонізація Півдня. Етнічна структура населення, характер міжетнічних відносин. Соціально-економічне синовище українських земель у першій половині XIX ст. Тенденції консервації традиційної аграрної економіки. Галузева структура промисловості, її доіндустріальний характер. Українські міста, їх типологія. Явища застою міської економіки. Гальмівний вплив феодальної системи. Станова структура українського суспільства, норми суспільних відносин у першій половині XIX ст. Зародження політичної опозиції в українському суспільстві. Російський дворянський радикалізм (декабризм), його програмні позиції, організація, тактика "військової революції". Декабризм та національне питання. Польсько-шляхетський рух та Україна.

Зародження українського національного руху в Наддніпрянщині. Дворянський автономізм. Етап "збирання спадщини" та відомі представники. Культурно-ідейна спадщина Кирило-Мефодіївського товариства. Сучасні історіографічні оцінки.

Особливості генезису українського національного руху в Австро-Угорщині. Греко-католицька церква та "проблема русинів". "Руська трійця". Велика австрійська революція 1848-1849 рр. та Західна Україна. Головна Руська Рада, суперечливість її політичної платформи і тактики. Уроки революції.

Тема: Українська історіографія у кін. XVIII - першій пол. XIX ст.

Суспільно-політичні умови розвитку історичної науки в Україні наприкінці XVIII - першій пол. XIX ст. "Історія Русів" та її місце в українській історіографії. Розвиток історичної думки у творах Я. і О.Маркевичів, Д.Бантиш-Каменського, М.Маркевича, О.Бодянського. Гурток харківських романтиків, І.Срезневський. Археографічні видання. Зв'язки із російською історичною наукою. Діяльність Київської Тимчасової комісії для розбору давніх актів.

Одеське товариство історії і древностей, А.Скальковський.

Західноукраїнська історіографія кін. XVIII - першої пол. XIX ст.

Тема: Системні реформи у Російській та Австро-Угорській імперіях та пореформена модернізація українського суспільства

Імперські реформи в Австро-Угорщині у сер. XIX ст. Впровадження конституційного ладу та федералістичної системи. Реформи в історичній долі Західної України. Сучасні підходи та оцінки.

Характерні риси реформаторського процесу у Російській імперії. Селянська реформа, особливості її впровадження на українських землях. Земська та судова реформи, перетворення у системі освіти. Скасування рекрутської системи. Роль реформ 60-70-х рр. XIX ст. у подальшій історичній еволюції українського суспільства. Сучасні оцінки.

Пореформена індустріально-капіталістична модернізація, її факторна обумовленість, регіональні особливості. Виникнення нових промислових галузей та сучасної економічної інфраструктури (банки, біржі, акціонерні засновництва, торгові доми).

Соціальні наслідки модернізації. Урбанізація, нова культурно-економічна роль міст. Руйнування феодальної станової структури, формування класів капіталістичного індустріального суспільства. Етнічні аспекти модернізації та роль українців у цьому процесі. Посилення тенденцій "русифікації" етнічної структури українського суспільства.

Тема: Формування багатопартійності у пореформеному українському суспільстві

Передпартійні суспільні рухи у Наддніпрянщині пореформеної доби. Російське народництво. "Ходіння в народ". Тероризм, його поразка на поч. 80-х рр. Російський ліберальний рух в Україні. "Петиційна кампанія". Тактична

слабкість ліберальної течії.

Зародження соціал-демократії, фактори її популяризації. Пореформене "українофільство". Обмеженість і криза "культурницької" тактики. М. Драгоманов та його федералістична концепція. Початок "політизації" українського руху. Поява політичних гуртків. ЗБУО. Створення політичних партій. РСДРП, її внутрішнє розшарування. Створення партії соціалістів-революціонерів, її організації в Україні. Формування центристсько-ліберальних структур в Україні. Єврейські політичні партії в Україні. БУНД. Створення РУП, її подальша ідейно-політична еволюція. Криза РУП та її розпад. Українська соціал-демократична спілка. Створення УСДРП, її соціальна база, програма й тактика.

Український націонал-лібералізм на поч. ХХ ст. Виникнення УДП, причини її політичної слабкості.

Суспільні рухи в Західній Україні пореволюційних років: соціальна база, ідеологія, методи боротьби, результати та наслідки. Поразка "рутенства". Поширення "русофільства", його політична сутність. Виникнення "народовства", його культурно-ідейна платформа. Крах "нової ери". Радикалізм у Західній Україні, його ідеї і тактика. Полеміка радикалів із "русофілами" та "народовцями".

Створення УРП, УНДП та Соціал-демократичної партії. Формування громадських організацій західних українців (кооперації, "просвіт", молодіжно-спортивних організацій).

Польсько-український етнополітичний конфлікт, його причини, суть та наслідки.

Тема: Українські землі на початку ХХ ст.

Революція 1905-1907 рр. та Україна. Провідні суспільні класи українського суспільства у революції. Завершення формування багатопартійної системи. Розстановка партійно-політичних сил: лівий радикалізм, лібералізм, рухи праворадикального спрямування.

Український національний рух у період революції, його організація та політичний курс. Причини слабкості. Українські фракції в I та II Державних Думах.

"Третьочервнева" монархія та Україна. Тактика придушення ліворадикальної опозиції та національних рухів. Столипінський економічний курс та його наслідки для України.

Перша світова війна та українські землі. Актуальні проблеми вивчення Великої війни й України в сучасних вітчизняних дослідженнях. Місце "українського питання" у політиці держав-противників. Українська політична еліта в її ставленні до війни. Назрівання політичної кризи у Російській імперії.

Сучасна історіографія проблеми.

Тема: Українська національна державність у 1917-1921 рр.

Лютнева революція та Україна. Криза російської державної системи після Лютневої революції. Проблеми вивчення історії Української національної революції в історіографії: Суть "двовладдя". Консервативна та ліворадикальна альтернативи "березневому компромісові". Тенденції "більшовизації" масових настроїв.

Створення Української Центральної ради, її суспільна база, організація. Провідні партії Центральної ради. Тактика Центральної ради. Проголошення автономії України. Взаємовідносини з Тимчасовим урядом. Центральна рада в умовах назрівання загальноросійської революційної кризи.

III Універсал, проголошення УНР. Війна між Раднаркомом та Центральною радою, її причини, хід, наслідки. Проголошення IV Універсалу. Ставлення населення до політики Центральної ради.

Брестський мир, австро-німецька окупація України. Новітні підходи до оцінок. Державний переворот 29 квітня 1918 р. Історичні заслуги та прорахунки Центральної ради. Українська Держава П.Скоропадського, її класова та політична опора. Економічний курс Гетьманату, його культурна політика. Політична криза восени 1918 р. Крах австро-німецького блоку у Першій світовій війні та його наслідки.

Проголошення ЗУНР, її територіальне розподіл сусідніми державами. Акт Злуки УНР і ЗУНР, його історичне значення. Польсько-українська війна 1918-1919 рр.: причини, хід, наслідки.

Повстання Директорії, відновлення УНР. Сутність режиму Директорії, його політична суперечливість. Конфронтація з РРФСР та комуністичним урядом України. Поразка Директорії. Наслідки та значення Української революції 1917 – 1921 рр.

Тема: Українська історіографія у кін. XIX - на поч. XX ст.

Суспільно-політичні умови розвитку історичної науки в Україні у кін. XIX - на поч. XX ст.

Зародження, становлення і формування основних напрямків в українській історіографії:

а) народницького (М.Максимович, М.Костомаров, П.Куліш, В.Антонович, М.Драгоманов, О.Лазаревський, О.Єфименко, Д.Яворницький, Д.Багалій, М.Довнар-Запольський);

б) новонародницького (М.Грушевський, Р.Лашенко, С.Шелухін);

в) державницько-консервативного (Ф.Уманець, Д.Дорошенко, С.Томашівський, В.Липинський, В.Кучабський, Б.Крупницький);

г) національно-державницького (С.Дністрянський, В.Старосольський, О.Бочковський, С.Рудницький, А.Яковлів, О.Лотоцький)

Тема: Утвердження радянсько-комуністичного режиму в Україні

Радянський режим в Україні у 1919 р.: система та політика. "Воєнний комунізм". Внутрішня криза та поразки на фронтах улітку 1919 р.

Режим Добровольчої армії та Директорії УНР восени 1919 р. Війна між ними та її наслідки. Повстанські рухи у тилу Добровольчої армії. Поразка денікінців. Відновлення Радянської влади в Україні. Корективи її політики. Розгром нелегальної опозиції, ліквідація партій боротьбистів та формування однопартійної системи.

Радяно-польська війна. Плани воюючих сторін. Суть польсько-петлюрівських договорів Періодизація військових дій. Ризький мирний договір, його наслідки для України.

Ліквідація останніх осередків організованого збройного опору радянському режимові наприкінці 1920 р. Сутність отаманщини та сучасні оцінки цього руху.

Політика "воєнного комунізму", кризові політико-економічні тенденції в УСРР наприкінці 1920-1921 рр.

Тема: Україна у складі СРСР 20-30-х рр.

Міжнародне становище України на поч. 20-х рр. Діяльність української радянської дипломатії. Криза політики "воєнного комунізму". Економічне становище України. Кризові явища в українському соціумі. Селянська війна 1919 - поч. 20-х рр. Голод 1921-1923 рр.

Запровадження НЕПу. Неп у сільському господарстві. Неп у промисловості. Проблеми, суперечності та економічні кризи непу. Неп і трансформація політичного режиму Радянської держави. Політика коренізації: українізація і розвиток національних меншин. Поява "національного ухильництва" в КП(б)У.

Утворення СРСР і втрата Україною незалежності. Прийняття конституцій СРСР і України. Статус УСРР.

Утвердження радянської моделі тоталітарної системи влади. Ознаки тоталітаризму. Політичні процеси та репресії 20-30 рр. в Україні. Здійснення індустріалізації: завдання, труднощі, характерні риси, особливості та наслідки. Соціально-економічні та національно-політичні аспекти процесу колективізації сільського господарства. Причини та наслідки голодомору 1932-1933 рр.

Основні тенденції культурного розвитку. Проблема "культурної революції". Боротьба із неписьменністю та відновлення і розбудова української національної освіти в Україні. Освітня політика режиму. Культурне

відродження 20-х рр. Особливості процесу підпорядкування культурного життя владним структурам в УСРР в 30-х рр.

Тема: Розвиток історичної науки в Україні у 20-30 рр. Становлення марксистської історіографії в СРСР

Висвітлення історії України із позицій марксизму у творах М.Яворського. Посилення партійно-державного контролю за розвитком історичних досліджень. Критика поглядів М.Яворського. Постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) "Про викладання громадянської історії в школі" (1934). "Короткий курс історії ВКП(б) і початок догматизації марксистської методології історії". Сталінізм та історична наука. Категорія "соціального замовлення". Перегляд проблематики історичних досліджень.

Курс на "радянізацію" Всеукраїнської Академії наук і розгром школи М.Грушевського. Критика історичних концепцій М.Василенка та Д.Яворницького. Д.Багалій та "Нова революційна школа" в українській історіографії (М.Слабченко, М.Петровський, В.Романовський).

Тема: Українські землі у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини (20-30 рр.)

Включення західноукраїнських земель до складу Польщі, Румунії та Чехословаччини та особливості регіональної політики урядів цих держав по відношенню до українських регіонів. Соціально-економічний розвиток західноукраїнських земель. Політичні рухи та партії Західної України у міжвоєнний період. Соціалістичні рухи. КПЗУ. Демократичні партії. Створення ОУН. Становище греко-католицької церкви. Митрополит А.Шептицький.

Тема: Розвиток української історіографії поза межами СРСР (перша пол. XX ст.)

І.Крип'якевич та львівський осередок українознавства. Утворення мережі еміграційних наукових установ і культурно-освітніх закладів. Історичні погляди В.Винниченка. Історіософія Д.Донцова. Значення еміграційної історіографії для подальшого розвитку української історичної науки.

Тема: Україна у роки Другої світової війни (1939-1945 рр.)

"Українське питання" напередодні та на початку Другої світової війни. Проголошення автономії Карпатської України. Пакт Молотова-Ріббентропа. Вхід західноукраїнських земель до складу СРСР. Суперечливий характер політики сталінського режиму в західноукраїнських землях.

Напад Німеччини на СРСР, невдачі Червоної армії у боях на території України 1941-1942 рр. Розгром німецько-фашистських військ під Москвою.

Контрнаступ радянських військ на території України Поразки у районі Харкова та Криму.

Встановлення окупаційного режиму. Місце України у планах нацистів. Пограбування національних багатств України. Терор і масове знищення мирного населення. Вивезення людей до Німеччини.

Всенародна боротьба у тилу фашистських загарбників. Радянський партизанський рух на окупованій території України. Український штаб партизанського руху. Збройна боротьба формувань ОУН-УПА в 1941-1944 рр.

Сталінградська битва. Контрнаступ радянських військ. Битва під Курськом. Вихід радянських військ до Дніпра та визволення Києва.

Розгортання боїв на Правобережній Україні. Корсунь-Шевченківська операція.

Перемога в Криму. Визволення західних областей України і Закарпаття.

Ратний і трудовий подвиг українського народу в роки війни. Україна на міжнародній арені, утворення ООН.

Тема: Повоєнна відбудова і розвиток України у сер.40-х - сер.50-х рр.

Повоєнні адміністративно-територіальні зміни. Зовнішньополітична діяльність УРСР. Особливості процесу відбудови народного господарства України Голод 1946-1947 рр. Рівень життя та побуту населення. Радянізація західних областей України. Львівський церковний собор 1946 р.

Боротьба ОУН-УПА із радянською репресивною машиною. Масові репресії радянського режиму проти населення Західної України. Операція "Вісла".

Культурно-ідеологічні процеси в Україні. Боротьба з "націоналізмом" та "космополітизмом".

Тема: Україна в умовах лібералізаційних процесів сер.50-х-сер.60-х рр

Суспільно-політичне життя та політична боротьба в УРСР. Десталінізація. Лібералізація. Розширення прав союзних республік. Зародження дисидентського руху.

Соціально-економічний розвиток України. Перехід до управління промисловістю за територіальним принципом (1957 р.). Раднаргоспи, їх діяльність та сучасна оцінка. Реалізація хрущовських надпрограм (освоєння цілинних земель, розширення посівів кукурудзи, форсоване збільшення виробництва м'яса, молока і масла) та їх вплив на Україну. Зміни та зрушення у соціальній сфері.

Духовне життя в Україні: основні тенденції та характерні риси. Спроби реформування у галузі освіти. Русифікація. Феномен шестидесятництва. Адміністративне утвердження атеїзму.

Діяльність УРСР на міжнародній арені. Участь України у роботі ООН та інших міжнародних організацій.

Тема: Українська РСР у другій пол. 60-х -сер. 80-х рр. ХХ ст.

Соціально-економічне становище. Пошуки шляхів прискорення розвитку економіки і соціальної сфери. Економічні реформи 60-х рр. Наростання застійних явищ у народному господарстві, поглиблення кризи і занепаду економіки. Криза організації праці. Несприятлива демографічна ситуація. Загальне падіння темпів росту життєвого благополуччя народу.

Суспільно-політичне життя. Курс партійно-державної номенклатури на консервацію існуючого режиму. Обмеження реальної влади рад. Зростання масштабів бюрократичного апарату. Згортання гласності. Діяльність П.Шелеста і В. Щербицького в Україні. Конституція СРСР (1977 р.) та України (1978 р.). Національна політика в Україні і поглиблення русифікації. Дисидентський рух і репресії проти дисидентів та українського народу в цілому.

Духовний розвиток суспільства. Посилення ідеологічного диктату. "Маланчуківщина". Феномен дисиденства в Україні та його провідні течії. Політичні репресії 60-70-х рр.

Наука. Українська радянська література. Музика. Театр.

Тема: Розвиток історичної науки в Україні у 40-80 рр.

Політичні та ідеологічні умови розвитку марксистської історіографії у повоєнний період. Посилення боротьби із "буржуазною" історіографією. Постанови ЦК ВКП(б) з питань літератури та мистецтва та їх вплив на розвиток історичної науки. Постанова ЦК КП(б)У "Про політичні помилки і незадовільну роботу інституту історії України Академії наук УРСР".

ХХ з'їзд КПРС і радянська історіографія. Спроби оновлення марксистської методології. Дискусії 60-70-х рр. Спроби перегляду догматичних схем історії України (М.Брайчевський, І.Дзюба).

Посилення впливу офіційної ідеології на історичну науку в 70-80-х рр. Теорії "розвинутого соціалізму" та "нової історичної спільності радянського народу" й історіографія. "Перебудова" та історична наука.

Проблематика досліджень радянських істориків. Поширення колективних студій і видань. Узагальнюючі багатотомні праці з історії УРСР. Відродження історико-краєзнавчого руху. "Історія міст і сіл Української РСР". Дискусії з актуальних питань вітчизняної історії. Зміни у тематиці досліджень у другій пол. 80-х - на поч. 90-х рр. Вивчення "білих плям" історії. Розширення доступу до архівів. Перевидання історіографічної спадщини.

Тема: Початок національно-державного відродження українського

народу у період перебудови радянського суспільства

Феномен перебудови: причини, суть, зміст, основні етапи, характерні риси та особливості. Суперечливий характер перших спроб соціально- економічних перетворень. Чорнобильська катастрофа. Місце і роль гласності у контексті суспільно-політичних трансформацій. Демократизація.

Неформальні організації. Утворення Народного Руху України. Вибори до Верховної Ради СРСР. Шахтарський страйк 1989 р., зародження організованого незалежного робітничого руху. Релігійний ренесанс. Національне питання і національні меншини в Україні, Національно-культурне відродження.

Вибори до Верховної Ради та місцевих Рад України та їх наслідки. Парламентська опозиція як фактор національного державотворення. Декларація про державний суверенітет та її значення.

Початок формування багатопартійної системи: основні етапи, проблеми, характерні риси та особливості. Криза в КПУ. Розгортання процесу суверенізації УРСР. Еволюція суспільних поглядів та процесів: від ідеї оновленого СРСР до проголошення незалежності України. Спроба державного перевороту (серпень 1991 р.). ДКНС. Проголошення Акту про незалежність України та його наслідки.

Тема: Утворення та становлення незалежної України (1991-2020 рр.)

Серпневі події в Москві та їх політичні наслідки для України. Проголошення незалежності України. Підсумки загальноукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р. Ліквідація СРСР і утворення Співдружності Незалежних Держав (СНД).

Вихід незалежної України на міжнародну арену. Початок державотворчих процесів. Початок формування Збройних сил та правоохоронних органів України. Повернення кримських татар на історичну батьківщину. Статус Криму. Відносини з Росією і США. Набуття Україною без'ядерного статусу. Участь у миротворчих акціях ООН. Україна в Раді Європи.

Формування інститутів державності. Політична ситуація в Україні у перші роки незалежності. Проблема розмежування повноважень президента, уряду і парламенту. Вибори президента України у 1994 році. Особливості внутрішньополітичного життя в Україні в другій половині 90-х років. Прийняття нової Конституції України та її історичне значення. Вибори до Верховної Ради 1998 р. і вибори Президента України 1999 р.

Етапи становлення української багатопартійності, її особливості. Програмні засади та основні напрямки діяльності найвпливовіших українських політичних партій.

Політична розбудова суспільства. Леонід Кучма. Рухи протесту початку 2000-х рр. Парламентські вибори 2002 р. Президентські вибори 2004 р.

Конституційна реформа 2004 р.

Помаранчева революція. Вибори В. Ющенко президентом України.

Характер і зміст внутрішньої і зовнішньої політики нової влади.

Нові президентські вибори. Президент України В.Ф. Янукович та діяльність його уряду.

Стан економіки України у 1991–1998 рр. С Причини загострення економічної кризи. Проблема енергоносіїв. Трансформація економіки з командної в ринкову. Проблема державної і приватної власності. соціальна диференціація суспільства. Запровадження національної валюти. Демографічні процеси. Трудова еміграція. Стан сільського господарства.

Курс соціально-економічних реформ президента Л. Кучми. Економічна політика урядів В. Пустовойтенка, В. Ющенко, В. Януковича.

Аграрна проблема. Початок реформ в аграрному секторі. Дискусії навколо запровадження приватної власності на землю.

Основні тенденції економічного розвитку України у 1998–2008 рр. Становлення олігархічної системи. Пошуки шляхів економічної стабілізації. Початок інтеграції української економіки у європейський та світовий економічний простір.

Суспільно-політичне життя та соціально-економічний розвиток України у 2005—2013 рр. Конституційна реформа 2010 р. Віктор Янукович. Україна в міжнародних організаціях. Загострення відносин із Російською Федерацією. Конфронтація навколо острова Тузла. «Газові» та «торговельні» війни з Росією.

Процес європейської інтеграції та його призупинення. Студентський майдан. Євромайдан. Революція гідності 2013–2014 рр. «Небесна Сотня». Анексія та тимчасова окупація Криму Російською Федерацією. Агресія Росії проти України. Початок Антитерористичної операції (АТО) в Донецькій та Луганській областях.

Дострокові президентські вибори 2014 р. Президентство Петра Порошенка. Угода про асоціацію між Україною й Європейським Союзом. Бойові дії на сході України (квітень 2014 – 2020 рр.). Реакція світової спільноти на агресію Російської Федерації. Процес мирного врегулювання: Мінські угоди та «нормандська четвірка».

Формування громадянського суспільства. Соціально-економічний розвиток України у 2014–2019 рр. Президентські вибори 2019 р. Президентство Володимира Зеленського та діяльність урядів О. Гончарука та Д. Шмигала.

Особливості культурного розвитку України (1991–2020 рр.). Релігійне життя. Зміни в системі національної освіти. Основні тенденції розвитку науки. Література і мистецтво. Євробачення 2005 та 2016 рр. Розвиток спорту та здобутки українських спортсменів. Чемпіонат Європи з футболу в Україні та Польщі 2012 р. Олімпійські Ігри 2016 р в Лондоні.

Тема: Національна історіографія та шляхи її розвитку на сучасному етапі

Історіографічна ситуація у незалежній Україні. Освоєння наукової спадщини минулого. Розширення джерельної бази. Встановлення зв'язків із науковими центрами в українській діаспорі. Заснування Міжнародної асоціації українців. Реорганізація системи науково-дослідних установ. Концептуальні пошуки українських істориків.

ЧАСТИНА II. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ СВІТ У НОВІТНІЙ ЧАС

Тема: Світ на межі XIX –XX ст.

Міжнародні відносини в кінці XIX – на початку XX ст. Марокканська криза 1905 р. Альхесіраська конференція. Англо-російська угода 1907 р. Боснійська криза. Угода Росії з Італією. Потсдамська угода. Друга марокканська криза. Італо-турецька війна. Англо-німецькі переговори про морські озброєння. Балканські війни. Перша світова війна. Вступ у війну Туреччини. Кавказький фронт. Військові дії у колоніях. Військові дії на морських театрах. Наслідки кампанії 1914 р. Хід війни у 1915 – 1916 рр. Військові плани Антанти й центральних держав. Поразка Німеччини та її союзників. Комп'єнське перемир'я. Економічний курс В. Вільсона. Політична боротьба. Вибори 1916 р. Американський «нейтралітет». Вступ США у війну. Наслідки найважливіших соціально-економічних, політичних, культурних, національних та інтернаціональних процесів останньої третини XIX – початку XX ст. Історіографія історії міжнародних відносин наприкінці XIX-початку XX ст. Історіографія історії Першої світової війни.

Тема: Міжнародні відносини між двома світовими війнами

Дипломатія першої світової війни. Жовтневі події 1917 р. і вихід Росії з війни, Брестський мир. *Комп'єнське перемир'я*, закінчення першої світової війни. *Версальсько-Вашингтонська система повоєнних договорів. “14 пунктів”* В.Вільсона. *Паризька мирна конференція* 1919 р. *Версальський мирний договір*. Створення Ліги Націй. Мандатна система. Мирні договори з Австрією, Угорщиною, Болгарією, Туреччиною. *Вашингтонська конференція* 1921-1922 рр. *Договори 4-х, 5-ти і 9-ти держав*. Характер Версальсько-вашингтонської системи.

Спроби ревізії Версальсько-Вашингтонських угод у 20-х рр. “Російський чинник” в європейській політиці: *Генуезька конференція* 1922 р, проблема довоєнних і воєнних боргів Росії, Гаагська конференція 1922 р. *Рапальський договір* Росії з Німеччиною. Радянсько-німецькі відносини в 1920-х рр. *Лозаннська конференція* 1922-1923 рр. *“Ультиматум Керзона”* 1923 р. Радянсько-англійський дипломатичний конфлікт 1927 р. *“Німецький чинник”* в європейській політиці: *Рурський конфлікт. “План Дауеса”*. *Локарнська конференція* 1925 р., Рейнський гарантійний пакт. *“План Юнга”*. Зовнішньополітичні пріоритети демократичних країн Заходу. *Пакт Бріана-Келлога*.

Характер міжнародних відносин у 1930-х рр.. Виникнення вогнищ воєнної загрози. Агресія Японії проти Китаю у 1931-1933 рр. Виникнення держави Маньчжоу-Го. Розширення японської агресії у 1937-1938 рр. Збройні конфлікти

на озері Хасан і річці Халхін-Гол (1938-1939 рр.). “Азія для азіатів”. Агресивна політика Третього Рейху. Порушення умов Версальського договору. Ремілітаризація Рейнської зони. Еволюція зовнішньополітичного курсу Італії. Втручання Італії і Німеччини у громадянську війну в Іспанії. Виникнення “осі” Берлін-Рим-Токіо. *Антикомінтернівський пакт* 1936 р., його перетворення у Сталевий пакт 1939 р. *Аншлюс Австрії* (1938 р.). Політика умиротворення і спроби створення *системи колективної безпеки* в 1930-х рр. США в системі міжнародних відносин 1930-х рр. *Мораторій Гувера*. Політика “доброго сусіда” щодо країн Латинської Америки. “Ізоляціонізм” й “антиізоляціонізм”

Рік кризи: вересень 1938 - вересень 1939 р.: Мюнхенська угода 1938 р. і окупація Чехословаччини. Анексія Німеччиною Клайпедської області та Італією Албанії (1939 р.) Англо-франко-радянські переговори 1939 р. у Москві. *Пакт Ріббентропа - Молотова*, його сучасні оцінки. Історіографія історії міжнародних відносин у міжвоєнний період.

Тема: Суспільно-політичні рухи у 1918-1945 рр.

Типологія суспільно-політичних рухів Заходу. Еволюція *консервативного руху*. *Лібералізм*, основні тенденції його розвитку.

Міжнародний *робітничий рух*. Розкол у лавах соціал-демократії. Утворення комуністичних партій і *Комуністичного Інтернаціоналу*. Основи стратегії і тактики Комінтерну. Статут та “21 умова” вступу до Комінтерну. Ідея “*світової революції*” в умовах післяжовтневого революційного піднесення. “Більшовизація” Комінтерну. Тактика “*клас проти класу*”. VII Конгрес Комінтерну та його рішення. Женевський конгрес і поновлення діяльності *II Інтернаціоналу*. Віденська конференція та утворення Міжнародного Робітничого Об’єднання соціалістичних партій (“*II Інтернаціоналу*”). Конференція трьох Інтернаціоналів в Берліні. Конгрес соціалістів у Гамбурзі, утворення та діяльність *Соціалістичного Робітничого Інтернаціоналу* (СРІ).

Соціально-економічні та політичні умови зародження і розвитку праворадикальних рухів. Основні риси фашистського руху, його ідеологія. Історіографія суспільно-політичних рухів.

Тема: Країни Європи та Америки у 1918-1939 рр.: особливості соціально- економічного та політичного розвитку.

Країни Європи і Північної Америки в період післявоєнної нестабільності (1918-1923 р). Революційна криза та революції в країнах Центральної Європи. *Листопадова революція* в Німеччині. Революції в Австрії та Угорщині. Угорська Радянська республіка, її поразка.

Індустріально розвинуті країни Заходу у 1918-1923 рр. Німеччина після Листопадової революції. *Веймарська республіка*. “Півний путч” фашистів у

Мюнхені. Економічне та політичне становище Великої Британії після першої світової війни. Уряд Ллойд Джорджа та його політика. Консервативні уряди Бонар-Лоу і Болдуїна. Посилення відцентрових тенденцій у Британській колоніальній імперії. *"Ольстерська проблема"*. Економічне та політичне становище Франції після першої світової війни. Уряд Ж. Клемансо. *"Національний блок"*. Економічне та політичне становище Італії після першої світової війни. *"Червоне двохріччя"* (1919-1920 рр.). Створення і діяльність ІКП. Зародження фашистського руху. Б. Муссоліні. *"Похід на Рим"*, прихід фашистів до влади. Еволюція зовнішньо- і внутрішньополітичного курсу США після першої світової війни. Неоліберальні тенденції в політиці президента В.Вільсона. Президентство У.Гардінга, поворот до *"твердого індивідуалізму"*. *Ізоляціонізм*. Зростання робітничого і масового громадського руху.

Індустріальні країни Європи і Америки в період стабілізації (1924-1929 рр.). *"Проспериті"* в США. Внутрішня політика адміністрації К. Куліджа. *Ку-клукс-клан*. Особливості стабілізації у Великій Британії. Перший лейбористський уряд Р. Макдональда, його політика. Прихід до влади консерваторів, уряд Болдуїна. Загальний страйк 1926 р. *Мондизм*. Франція в період стабілізації. Політика уряду *"лівого блоку"*. Колоніальні війни. Діяльність уряду *"національного єднання"*. Чинники стабілізації в Німеччині. План Дауеса. Організаційна консолідація *націонал-соціалізму*. *НСДАП*. Особливості стабілізації в Італії. Вбивство Дж. Маттеотті та політична криза в країні. *"Авентинський блок"*. *"Друга хвиля фашизму"* (1925-1926 рр.) *Латеранська угода* уряду Муссоліні з Ватиканом.

"Велика депресія" 1929-1933 рр.: характер і походження, ознаки, наслідки.

Шляхи виходу з кризи: *реформізм і фашизм*

Паніка на Нью-Йоркській біржі 24 жовтня 1929 р. Особливості економічної кризи в США. Антикризова політика президента Г.Гувера. Особливості світової економічної кризи у Великій Британії. Програма *"Лейборизм і нація"*. Політика другого лейбористського уряду. Діяльність Міністерства по боротьбі з безробіттям. *"Закон про аномалії"*. *Вестмінстерський статут*. Особливості економічної кризи у Франції. Антикризова політика французьких урядів: *дирижизм*. Правоконсервативний варіант дирижизму в політиці урядів А. Тардьє та П. Лавалля. *"Друга редакція"* *"Лівого блоку"*. Економічна криза в Італії. Етатизм, мілітаризація економіки, політика *"автаркії"*. Фашистська *"корпоративна система"*. Антифашистський рух в країні. Особливості економічної кризи в Німеччині. Антикризова політика кабінету Брюнінга. Політична ситуація у 1931-1932 рр. Прихід нацистів до влади.

Індустріальні країни Європи і Америки у 1933-1939 рр.: пошуки виходу з кризи. *Реформізм*. *"Велика депресія"* та формування ліберальної моделі. *Кейнсіанство*. *Реформізм*: сутність, типологія, основні національні різновиди в

1930-х рр. Реформи "Нового курсу" Ф. Рузвельта. у фінансовій, промисловій, аграрній та соціальній сферах США. "Національний уряд" Великої Британії, його реформістська політика. Монархічна криза 1936 р. *Народний фронт* в країнах Європи: причини створення, основні напрямки діяльності, історична роль. Виникнення та діяльність Народного фронту у Франції. Л. Блюм. Лівий дирижизм. Провал політики Народного фронту як прояв конституційної кризи Третьої республіки. Революція 1931-1939 рр. в Іспанії: причини, характер, періодизація. Конституція 1931 р. і реформи уряду М. Асаньї. "Чорне двохріччя". "Іспанська фаланга". Повстання 1934 р. в Астурії і ескалація політичної боротьби в Іспанії. Народний фронт Іспанії, діяльність республіканського уряду М. Асаньї і А. Касареса Кироги. Антиреспубліканський путч 1936 р. і громадянська війна. Встановлення диктатури Ф.Франко.

Фашистські режими в Європі в 1930-і роки. Історіографія фашизму. Типологічні характеристики фашизму. Фашистські режими, їх загальні характеристики. Фашизм як різновид *тоталітаризму*. Фашистський варіант ДМК. Станово-корпоративна система. Фашизм і громадянське суспільство. Ідеологічна система фашистських режимів. Німеччина під владою нацистів.

Консолідація нацистської диктатури (1933-1934 рр.). "Ніч довгих ножів". Економічна теорія і практика в тоталітарній Німеччині. Мілітаризація. Соціальна і расова політика нацистського режиму. Антифашистський рух Опору в Німеччині. Еволюція фашистського режиму в Італії. Організація "корпоративної держави". Трансформація політичної природи італійського фашистського режиму в 1930-х рр. Специфіка італійського руху Опору. Консолідація франкістського режиму після закінчення громадянської війни в Іспанії. Специфіка іспанського фашизму. Особливості фашизації Португалії. О.Салазар. Конституція 1933 р. і створення у "унітарної корпоративної республіки".

Тема: Країни Латинської Америки між двома світовими війнами

Загальні тенденції соціально-економічного розвитку країн Латинської Америки. Специфіка формування капіталістичного способу виробництва. *Латифундизм*. Зростання впливу США на економіку латиноамериканських країн. Націонал-реформізм 1930-х рр Президентство І. Ірігойєна в Аргентині. Діяльність уряду Ж. Варгаса в Бразилії. Реформи Л.Карденеса в Мексиці. Соціально-економічна політика Народного фронту в Чилі.

Особливості суспільно-політичного розвитку країн Латинської Америки.

Рух "тенентистів" в Бразилії. Каудильїзм. Режим "революційного каудильїзму" в Мексиці. Державні перевороти кінця 20-х-початку 30-х років. Специфіка диктаторських режимів в регіоні. Революції, революційні рухи та

громадянські війни. Активізація профашистських тенденцій в Латинській Америці в 1930-х рр. Рухи за *Народний фронт* в Латинській Америці. Країни Латинської Америки в системі міжнародних відносин між двома світовими війнами.

Тема: Друга світова війна (1939-1945 рр.)

Причини, характер, періодизація. Сучасний стан історіографії.

Розширення масштабів агресії з перевагою сил агресора (1 вересня 1939 – червень 1942 р.). Напад Німеччини на Польщу. "*Дивна війна*". Радянсько-фінська війна 1939-1940 рр. Наступ фашистських військ на Західному фронті у 1939-1940 рр. "*Дюнкерське диво*". Капітуляція Франції. "Битва за Англію". Англо-американське співробітництво, закон про *ленд-ліз*. Поширення агресії на Балкани. Воєнні дії у Східній та Північній Африці у 1940-1941 рр. Облога Тобруку. Напад Німеччини на СРСР. Операції на Східному фронті влітку-восени 1941 р. Битва під Москвою. Напад Японії на американську базу Пірл-Харбор. Вступ США в війну. Окупація Японією країн Південно-Східної Азії (грудень 1941- травень 1942 р.). Японська "*східноазіатська сфера процвітання*".

Початок формування *антигітлерівської коаліції*. Радянсько-британська угода про спільні дії у війні проти Німеччини. "*Атлантична Хартія*". Московська конференція СРСР, Англії і США 1941 р. Декларація Об'єднаних Націй. Візит Молотова до Лондона і Вашингтона 1942 р. та його результати. Проблема "*другого фронту*" у міжсоюзницьких стосунках 1941-1942 рр.

Докорінний перелом у війні (червень 1942 р. – грудень 1943 р.). Бої на Тихому океані у травні 1942-лютому 1943 р. Сталінградська і Курська битви на Східному фронті. Воєнні дії в Північній Африці, битва під Ель-Аламейном. Сицилійська операція. Оголошення Італією війни Німеччині. Консолідація антигітлерівської коаліції. *Тегеранська конференція* 1943 р.

Гітлерівський "*новий порядок*" у Європі. *Рух Опору* на окупованих територіях.

Військовий розгром і крах фашистських режимів (січень 1944 р. – 2 вересня 1945 р.) Радянський контрнаступ на Східному фронті у 1944 р. "*Визвольна місія*" Червоної Армії в Східній Європі. Варшавське повстання 1944 р. Відкриття другого фронту в Європі. Визволення Франції і Бельгії. Битва в Арденнах. Вісло-Одерська операція радянських військ. Визволення країн Східної і Південно-Східної Європи. Капітуляція Італії. Берлінська операція. "*Зустріч на Ельбі*". Антифашистське повстання в Празі і визволення Праги Червоною армією. Беззастережна капітуляція Німеччини.

Проблеми післявоєнного врегулювання у міжсоюзницьких стосунках СРСР, Великої Британії і США. Конференція в Сан-Франциско 1945 р.

Створення ООН. Ялтинська і Потсдамська конференції 1945 р. Основні рішення з облаштування післявоєнної Європи. Початок ери “*атомної дипломатії*”.

Бої на Тихому океані у 1944-1945 рр. Битва біля о-ва Лейте. Наступальна операція союзників у Бірмі. Бої за о-ви Іводзіма та Окінава. Атомні бомбардування США японських міст Хіросіма і Нагасакі. Розгром Квантунської армії у Північно-Східному Китаї та Монголії. Беззастережна капітуляція Японії. Підсумки та міжнародно-політичні наслідки Другої світової війни. Історіографія Другої світової війни.

Тема: Світ у другій половині ХХ століття: основні тенденції соціально- економічного і політичного розвитку

Докорінні зміни міжнародної ситуації в результаті Другої світової війни. Утворення військово-політичних блоків на чолі із США та СРСР, складання біполярності світу.

Соціально-економічний розвиток країн Західної Європи та Північної Америки в другій половині ХХ ст.. Науково-технічна революція: сутність, напрямки, етапи, наслідки. Державне регулювання економіки. Неокейнсіанська і неоконсервативна моделі ДМК. Формування постіндустріального суспільства.

Комуністичний світ у другій половині ХХ ст. Сутність режимів “народної демократії” в країнах Східної Європи. Перехід до “побудови основ соціалізму”, його чинники та наслідки. Соціально-політична криза 1953-1956 рр. в країнах Східної Європи. “Реальний соціалізм” наприкінці 50-х- у 70-х рр.. Криза і крах комуністичної системи в Європі. Становлення нових суверенних держав. Нова розстановка сил у світі, кінець його біполярності. Формування нового світового порядку.

Тема: Міжнародні відносини у другій половині ХХ- на початку ХХІ століття

Питання мирного врегулювання й післявоєнної організації світу. Створення ООН. Паризька мирна конференція. Мирні договори з колишніми європейськими союзниками Німеччини. Мирна угода з Японією.

"Холодна війна": сучасний стан вивчення проблеми. *"Атомна дипломатія"* та гонка озброєнь. *"Доктрина Трумена"*. *План Маршалла*. Утворення військово-політичних блоків. Німецьке питання після другої світової війни.

Розгортання національно-визвольного руху в країнах Азії та Африки. Ліквідація колоніалізму. Посилення ролі держав, що розвиваються, в міжнародних відносинах. Рух *"неприсдання"*. Регіональні конфлікти “першої хвилі” “холодної війни”. *Близькосхідна криза*. *Війна в Кореї*. *Суецька криза*.

Міжнародні відносини наприкінці 50-х - 60-х рр. *Карибська криза*. Договір

про часткову заборону ядерних випробувань 1963 р. Договір про непоширення ядерної зброї. *Війна США у В'єтнамі*.

Розрядка міжнародної напруженості 70-х років. Американо-радянські угоди. Загальноєвропейська нарада з питань безпеки і співробітництва (НБСЕ). Заключний Гельсінський Акт. *Війна в Афганістані* й крах політики розрядки.

"Друга хвиля" "холодної війни" (перша половина 80-х років). "Перебудова" в СРСР і *"нове політичне мислення"*. Американо-радянські зустрічі на найвищому рівні.

Міжнародні відносини у 1990-х роках. Кінець біполярності світу й формування нової міжнародної ситуації. Зростання міжнародного впливу

США як єдиної світової наддержави. Розвиток Європейського Союзу і НАТО. *Маастрихтські угоди* 1992 р. Розширення ЄС в 1990-х роках. ООН в системі сучасних міжнародних відносин. Регіональні конфлікти 1970-90-х рр. Та початку XXI століття. Новітні виклики міжнародній безпеці. Історіографія історії міжнародних відносин у другій половині XX- на початку XXI століття.

Тема: Суспільно-політичні рухи у другій половині XX – на початку XXI століття

Еволюція ліберальної і консервативної ідеології. Теорія *плюралістичної демократії*. *Християнська демократія*. *Неоконсерватизм* як політична філософія в епоху становлення постіндустріального суспільства. Криза ліберальних рухів і "наступ лівих" в другій половині 90-х рр.

Масові демократичні та національно-визвольні рухи. *Рух прихильників миру*. "Нові ліві". Національні і расово-етнічні рухи. *Фемінізм*. Молодіжний рух. Рухи *"громадських альтернатив"*. Цілі і політична специфіка екологічного руху. *"Грінпіс"*.

Робітничий рух. Діяльність профспілок, їх роль у сучасному політичному житті Заходу. Міжнародні профспілкові центри. Діяльність соціалістичних і соціал-демократичних партій. *Соціалістичний Інтернаціонал*.

Комуністичний рух після розпуску Комінтерну. Комуністична експансія в світі. Діяльність *Комінформбюро*. Конфлікт з Компартією Югославії. Міжнародні комуністичні наради 50-60-х років. Суперництво КПРС і КПК. *Маоїзм*. Внутрішня боротьба у міжнародному комуністичному русі, його розкол. *"Соціалізм з людським обличчям"*. "Єврокомунізм". Криза і розпад комуністичного руху. Діяльність компартій у країнах Заходу на сучасному етапі.

Наслідки краху фашизму. *Неофашизм* та ультраправі рухи. Правий і лівий *тероризм*. Активізація праворадикальних елементів у західноєвропейських країнах на сучасному етапі. Історіографія суспільно- політичних рухів у другій половині XX- на початку XXI століття.

Тема: Країни Європи та Америки у другій половині ХХ століття – на початку ХХІ століття: особливості соціально-економічного та політичного розвитку

Країни Західної Європи і США в період післявоєнної реконструкції і "холодної війни" (1945- друга половина 1950-х рр.). Підсумки Другої світової війни. Економічне і геополітичне лідерство США у післявоєнному світі. Специфіка післявоєнної реконструкції в країнах Заходу. План Маршалла. Інтеграційні процеси в Західній Європі. Європейське об'єднання вугілля і сталі. "Спільний ринок". Загальні тенденції політичного розвитку. Формування ліберально-етатистської конституційної моделі.

США після другої світової війни. *"Справедливий курс"* Г.Трумена. Профспілкове законодавство. *Маккартизм* і його провал. Президентство Д.Ейзенхауера.

"Тріумф і трагедія" післявоєнної Великої Британії. Третій і четвертий лейбористські уряди Часткова націоналізація промислової інфраструктури.

Соціальні реформи. Реорганізація *Британської Співдружності націй*.

Становище Франції після визволення з-під німецької окупації. *Тимчасовий режим* (1944-1946 рр.). Діяльність уряду Ш. де Голля. Встановлення *Четвертої республіки*. Загострення політичної боротьби. Колоніальна політика. *"Брудна війна"* в Індокитаї.

Італія після другої світової війни. Коаліція *"національної єдності"*. Проголошення республіки. Прийняття конституції. Однопартійні уряди *ХДП*. *Центризм*. *"Італійське економічне диво"*.

Німеччина у 1945-1949 рр. Політика окупаційних властей чотирьох держав. Суперечності між західними державами і СРСР з німецького питання. Берлінська криза 1948-1949 рр. Розкол Німеччини, утворення *ФРН* і *НДР*. *"Ера Аденауера"* (1949-1963 рр.). Доктрина *"соціального ринкового господарства"*. *"Німецьке економічне диво"*.

Країни Західної Європи і США в період НТР, розвитку ДМК, співіснування і боротьби двох систем (друга половина 1950-х - 1960-і рр.). Початок науково-технічної революції. Неокейнсіанство. Інтеграційні процеси і міждержавні суперечності. *ТНК*. Тенденції розвитку партійно-політичної системи Заходу. Активізація національних і расово-етнічних рухів.

"Ера демократів" у США. Політика *"нових рубежів"* президента Дж.Кеннеді. Програма *"великого суспільства"* і курс адміністрації Л.Джонсона. Масові рухи соціального протесту. Рух афроамериканців. М.-Л. Кінг. Молодіжний рух 60-х років. *"Нові ліві"*. Війна в Індокитаї.

Канада у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття. Зміцнення економічних позицій Канади після другої світової війни. Політика ліберальних

урядів Л. Маккензі Кінга і Л. Сен-Лорана. *“План Еббота”*. Політика уряду Дж. Діфенбейкера (1957-1963 рр.) Програми “приватного підприємництва та індивідуальної свободи” та *“Канада Півночі”*, курс на *“канадизацію”* економіки. *“Десятиліття Трюдо”* (1968-1979 рр.). Концепція *“справедливого суспільства”*. Квебекська проблема та спроби її розв’язання. *Конституційна реформа* 1982 р. Уряд Б. Малруні, поворот до поміркованого соціально орієнтованого неоконсерватизму. *Міч-Лейкська угода* з Квебеком. Створення території *Нунавут*. Правління ліберальної партії. *“Стратегія рівних можливостей”*. Референдум 1995 р. у Квебеку. Канада на сучасному етапі. Специфіка розвитку Великої Британії у 50-60-х рр. *“13 марно витрачених років”* консервативного правління (1951-1964рр.) Сходження на престол Єлизавети II. Період “малих” колоніальних воєн. Суецька криза. Політика лейбористського уряду Г. Вільсона. *Ольстерська криза*.

Політична криза 1958 р. й падіння Четвертої республіки у Франції. *П'ята республіка*, її Конституція. *“Режим особистої влади”* Ш. де Голля. Внутрішня і зовнішня політика голлізму. *“Червоний травень”* 1968 р.

Вплив НТР на соціально-економічний розвиток ФРН. Фінал *“економічного дива”*. *Криза авторитарного канцлерства”* Уряд Л. Ерхарда. Утворення та політика *“великої коаліції”*. Програма *“глобального регулювання”*. Надзвичайне законодавство.

Розвиток Італії в 1950-60-х роках. Криза політики *“центру”*. Утворення *лівоцентристської коаліції*. Програма і внутрішньополітична практика урядів А. Моро в 60-х рр.. *“Спекотна осінь”* 1969 р. і криза *“лівоцентризму”*. *“Статут прав трудящих”*.

Країни Західної Європи і США в період нового етапу НТР, структурних криз і перетворень (1970- 90-ті рр.). Сучасний етап новітньої історії Заходу . Тенденції соціально-економічного розвитку країн Заходу в 70-90-х рр. *Структурні кризи. “Неоконсервативна революція”*. *Ямайська валютна система*. Новий етап НТР. *Постіндустріальне суспільство*.

Неоконсерватизм як політична філософія і стиль державного управління в епоху становлення постіндустріального суспільства. Криза ліберальних рухів і *“наступ лівих”* в другій половині 90-х рр. Сучасні тенденції політичного розвитку. Проблема *тероризму*.

США в 1970- 90-х рр. Президентство Р. Ніксона. *“Уотергейт”*.. Соціально-економічна політика Дж. Форда і Дж. Картера. *“Неоконсервативна хвиля”* в США. Р. Рейган. *“Рейганоміка”*. Основні напрямки трансформації економічної політики в період президентства Дж. Буша і У. Клінтона. Успіхи і суперечності *“клінтономіки”*. Політичний процеси в США в 90-х рр. *“Поміркований курс”* Дж. Буша. Б. Клінтон: *“Америці потрібні зміни!”*. Особливості політики президентських адміністрацій Жд. Буша-молодшого, Б. Обама, Д. Трампа..

Чинники формування економічної стратегії Великої Британії у 70-90-х рр..

Витоки британського неоконсерватизму. Політика консервативного уряду Е.Хіта. *“Тиха революція”*. Лейбористські уряди 1974-1979 рр. Програма *“соціального контракту”* уряду Г. Вільсона. Антикризисний курс кабінету Дж. Каллагана. Ідейно-політична криза лейборизму. М. Тетчер. *“Тетчеризм”*. Конституційні реформи початку 80-х рр. Політика *“здорового консерватизму”* Дж. Мейджора. Прогрес у вирішенні Ольстерської проблеми. *“Новий лейборизм”* Е. Блера. Особливості розвитку Великої Британії в період консервативного правління Д. Камерона і Т. Мей. Загострення проблеми сепаратизму. *Брексіт*.

Франція в 1970-90-х рр. Політика *“спадковості і діалогу”* Ж.Помпіду. Особливості *постголлізму*. *Жискардизм* і доктрина *“передового ліберального суспільства”*. ОПП - голлізм нового покоління. Ж. Ширак. *“Епоха Міттерана”*. Президентство Ж. Ширака. Франція на початку ХХІ століття. Особливості політичної стратегії президентів Н. Саркозі, Ф. Олланда та Е. Макрона.

ФРН у 1970-90-х рр.. Уряди *“малої коаліції”*. В.Брандт - *“канцлер внутрішніх реформ”*. *“Нова східна політика”* ФРН. *Правоцентристська коаліція* Г.Коля. Особливості німецького неоконсерватизму. *Об'єднання Німеччини*. Об'єднана Німеччина в Європі і світі. Уряд Г.Шредера, його внутрішня і зовнішня політика. *“Епоха А. Меркель”*.

Економічне і політичне становище Італії в 1970-90-х рр. Політика *“національної солідарності”*. Діяльність уряду Дж.Андреотті. Проблема політичного тероризму, вбивство А.Моро.. Неконсервативний курс п'ятитартійної коаліції. Політика уряду Б.Краксі. і загострення проблеми корупції. Активізація боротьби з організованою злочинністю в 90-х рр.. Крах Першої Республіки, зміна політичного спектру. *Рух “Вперед, Італіє!”*.

С.Берлусконі. *Друга республіка*. Історіографія країн Європи та Америки у другій половині ХХ- на початку ХХІ століття.

Тема: Країни Латинської Америки у другій половині ХХ- на початку ХХІ століття століття

Основні тенденції соціально-економічного та політичного розвитку країн Латинської Америки в післявоєнний період. *“Імпортзаміщуюча індустріалізація”*. *Націонал-реформізм*. Політика президентів Х. Перона в Аргентині і Ж. Варгаса в Бразилії. Роль армії в політичному житті латиноамериканських держав. Особливості латиноамериканського авторитаризму.

Прискорення економічного розвитку країн Латинської Америки у 50-х- 60-х роках.. Реформістська політика *“Союзу заради прогресу”*. *Кубінська революція* 1959 р.. Побудова *“основ соціалізму”* на Кубі. Ф.Кастро. *Карибська криза*. *Чилійська революція* 1970-1973 рр. С.Альєнде. Військовий переворот 1973р. і

диктатура Піночета у Чилі.

Специфіка соціально-економічного розвитку країн регіону в 1970-90-х роках. Неоконсервативна модернізація та її наслідки. Поворот до ліквідації військово-диктаторських режимів і відновлення конституційного ладу в латиноамериканських країнах. Сучасні проблеми Латинської Америки.

Латинська Америка в системі міжнародних відносин. Історіографія країн Латинської Америки у другій половині ХХ- на початку ХХІ століття.

Тема: Світ на початку ХХІ століття: тенденції і перспективи суспільного розвитку. Глобальні проблеми людства.

Міжнародні відносини на початку ХХІ століття: загальні тенденції і регіональні особливості. *Глобалізація* як фактор світової політики. *Інтеграційні процеси* в сучасному світі. Проблема *міжнародного тероризму*. *Регіональні конфлікти* в системі сучасних міжнародних відносин. Війна США в Афганістані. Іракська криза. Війна в Сирії. *ООН* в умовах трансформації системи міжнародних відносин. Суперечності і перспективи розвитку міжнародних відносин на сучасному етапі.

Динаміка економічного розвитку країн Заходу на сучасному етапі. Інформаційна технологія і формування інноваційної моделі економіки. Особливості *інформаційної економіки*. Система “інвестицій в людину”. “*Ринок споживача*”.

Державна влада в епоху постіндустріального розвитку. Основні тенденції сучасного конституційного будівництва. Динаміка політичного розвитку країн Заходу на початку ХХІ століття, їх сучасний партійно-політичний спектр.

Глобальні проблеми сучасності і єдність доль людства.

Тема: Країни Східної, Південної, Південно-Східної та Центральної Азії в 1918 – 1945 рр.

Економічне та політичне становище Китаю на кінець Першої світової війни. «Рух 30 травня» в Китаї. Особливості соціально-економічного розвитку Японії та Кореї після Першої світової війни. Японія та Вашингтонська конференція. Фашистські путчі в Японії. Японія у Другій світовій війні. Боротьба між Росією та Китаєм за вплив на Монголію. Політична діяльність М. Ганді. Компанія масової громадянської непокорі. Виникнення Всеіндійського селянського союзу. Рух опору в Індонезії. Особливості соціально-економічного та політичного становища Філіппін у міжвоєнний період. Економічне та політичне становище Бірми в 1918 – 1933 рр. Окупація Бірми Японією. Політика французьких колонізаторів після Першої світової війни в країнах Індокитаю.

Тема: Східна Азія в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Внутрішнє та міжнародне становище Китаю після Другої світової війни. Поразка Гоміндану. Встановлення комуністичної диктатури. Провал курсу «великого стрибка». «Культурна революція» в Китаї. Ден Сяопін. Окупаційна політика американських властей в Японії. Складові японського «економічного дива». Політична боротьба та економічний розвиток на поч. ХХІ ст. Суспільно-політичний розвиток Кореї після визволення з-під японської окупації. Проголошення Корейської республіки. Тоталітарний режим Кім Ір Сена.

Тема: Народи Росії у період 1917-1920 рр.

Назрівання революційної кризи в Росії. Лютневе повстання у Петрограді, повалення самодержавства. Утворення Рад і Тимчасового уряду. Причини перемоги і альтернативи розвитку Лютневої революції.

Соціально-економічне і політичне становище в Росії після Лютневої революції. Двовладдя і його особливості в Росії. Посилення боротьби за владу в Росії (липень-жовтень 1917 р.). Жовтень 1917 р. і прихід до влади в Росії більшовиків. Причини і суть громадянської війни в Росії. Основні етапи громадянської війни та інтервенцій. "Біла справа".

Тема: Радянська країна в 1920-1930 рр. ХХ ст.

Міжнародне становище і зовнішня політика Радянської Росії. Нова економічна політика (НЕП), її суть і завдання. Голод 1921-1922 рр. Пошук форм державного об'єднання Радянських республік, опір спробам обмежити їх суверенітет. Утворення СРСР.

Індустріалізація: джерела, засоби втілення у життя та напрями. Колективізація сільського господарства. Причини гальмування та згорання НЕПу. Утвердження культу особи Сталіна і адміністративно-командної системи у керівництві країною. Масові репресії в країні. Зовнішня політика СРСР. Вступ у Лігу Націй. Участь СРСР в громадянській війні в Іспанії і в локальних військових конфліктах. Війна з Фінляндією. Англо-франко-радянські переговори 1939 р. Пакт Молотова-Ріббентропа про ненапад із Німеччиною (серпень 1939 р.), його секретні протоколи.

Тема: СРСР у роки Другої світової війни

Напад фашистської Німеччини на Радянський Союз. Причини поразок і катастроф Червоної Армії у початковий період війни. Партизанська, підпільна боротьба на окупованих територіях. Колабораціонізм. Докорінний перелом у ході війни. Розгром німецько-фашистських військ під Сталінградом та під Курськом. Битва за Дніпро. Проблеми ленд-лізу та другого фронту в антигітлерівській коаліції. Бойові дії Радянської Армії у країнах Європи.

Тема: СРСР у 1945-1985 рр.

Відбудова і розвиток економіки СРСР. Криза сільського господарства. Життя і побут радянських людей. "Жданівщина". Боротьба проти "буржуазного націоналізму та космополітизму". "Лисенківщина".

XX з'їзд КПРС та розвінчання культу особи Сталіна. Десталінізація. Реабілітаційні процеси. Пошуки нових форм методів управління народним господарством. Початок освоєння цілинних земель, перелогових земель та його наслідки. Створення системи раднаргоспів. Реорганізація МТС. Проголошення курсу "розгорнуте будівництво комунізму". Усунення М.С.Хрущова та ідеологічний реванш.

Соціально-економічне становище країни. Реформа А.Косигіна (1965-1967 рр.). Причини невдач реформ. Зростання, промислового потенціалу країни.

Встановлення воєнно-стратегічного паритету між СРСР і США. Л.І.Брежнєв і культ генсека. Концепція "розвинутого соціалізму". Правозахисний рух. А.Сахаров. Дисидентство і політичні репресії в СРСР.

Основні напрями зовнішньої політики СРСР. "Доктрина Брежнєва". Події 1968 р. у Чехословаччині, 1980-1981 рр. у Польщі та дії СРСР. Вторгнення радянських військ в Афганістан. Прихід до влади Ю.В.Андропова, К.У.Черненко.

Тема: Народи СРСР, Росії 1985–2021 рр.

М. Горбачов і проголошення курсу перебудови суспільства. Перші кроки демократизації. Проголошення гласності. Зміни в духовному житті суспільства. Реформа політичної системи в СРСР. Обрання М. Горбачова президентом СРСР. Розвиток національних відносин і суспільно-політичний рух народів СРСР. Серпневий путч 1991 р. і розпад СРСР. Утворення незалежних держав. Курс на ринкову економіку. Поглиблення економічної кризи у країнах колишнього СРСР. Мінські угоди про утворення Співдружності Незалежних Держав (СНД). Епоха Б. Єльцина.

Перша чеченська війна. Прихід до влади В. Путіна. Друга чеченська війна. Проблеми українсько-російських взаємин з початку XXI ст.

Агресія Росії проти Грузії (2008 р.) та України (2014-2021 рр). Основні зовнішньополітичні проблеми сучасної Росії.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

I. Джерела

1. Геродот. Історія: В 9 кн. - К., 1993, Кн.4.
2. Літопис Руський / За ред. Л. Махновця. – К., 1988.
3. Руська Правда / Памятники русского права. Под ред. С.В.

Юшкова. – М., 1952; / За ред О. Брайченка. – Кіровоград, 1995.

4. Древняя Русь в свете зарубежных источников. / За ред. Е. Мельниковой. – М., 2000.
5. Україна. Хронологія розвитку. Давні слов'яни. Київська Русь / За ред. А.В. Толстоухова. – К., 2009.
6. Макарчук С. Писемні джерела з історії України. – Львів, 1999.
7. Історія України. Документи і матеріали. / За ред. В. Короля. – К., 2002.
8. Українознавство. У 2-х кн. / За ред. В. Крисаченка. – К., 1998.
9. Величко Самійло. Літопис. – Т. 1-2. – К., 1991.
10. Григорій Грабянка. Літопис. – К., 1992.
11. Літопис Самовидця. – К., 1971.
12. Універсали Богдана Хмельницького. – К., 1998.
13. Хрестоматія з історії України к. XVIII – поч. XX ст. / Упоряд.: Крупенко О.В., Потапенко М.В. – Ніжин, 2019.
14. Україна в XX столітті. Збірник документів і матеріалів /1900-1539/ - К., 1997.
15. Голод в Україні. 1932-1933. Збірник документів і матеріалів. – К., 1993.
16. Хрестоматія з історії України для студентів вузів. – К., 1993.
17. Україна в XX столітті (1900-2000): Зб. Документів і матеріалів /Упоряд.: А. Слюсаренко, В. Гусев, В. Король та ін. – К., 2000.
18. Декларація про Державний Суверенітет України. – К., 1991.
19. Акт проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради УРСР // Газети від 28 серпня 1991.
20. Конституція України. – К., 1997.
21. Конституційні Акти України. – К., 1998.
22. Українська ідентичність і мовне питання в Російській імперії: спроба державного регулювання (1847–1914): Збірник документів і матеріалів / Відп. ред. Г. Боряк; Упорядн.: Г. Боряк, В. Баран, Л. Гісцова, Л. Демченко, О. Музичук, П. Найдено, В. Шандра; НАН України. Інститут історії України; Укрдержархів, ЦДІАК України. – К.: Інститут історії України, 2013.

II. Підручники та посібники з історії України

1. Бойко О.Д. Історія України. – К., 2018.
2. Гирич І. Формування модерної української нації: теорія і суспільні виклики (XIX – початок XX ст) / І.Б. Гирич – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2013.

3. Горелов М.Е., Моця О.П., Рафальський О.О. Держава і цивілізація в історії України. – К., 2009.
4. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації ХІХ-ХХ століття. – К.: Yakaboo Publishing, 2019.
5. Давня історія України. В 3-х томах. / За ред. П. Толочка. – К., 2000.
6. Історія України / За ред. В.А. Смолія. – К., 1997.
7. Історія України / За ред. Ю. Зайцева. – Львів, 1996.
8. Економічна історія України: Історико-економічне дослідження: в 2 т. / [ред. рада: В.М. Литвин (голова), Г.В. Боряк, В.М. Геєць та ін.; відп. ред. В.А. Смолій; авт. кол.: Т.А. Балабушевич, В.Д. Баран, В.К. Баран та ін.]; НАН України. Інститут історії України. – К.: Ніка-центр, 2011. – Т.1.
9. Каппелер А. Мала історія України. – К., 2007.
10. Котляр М. Галицько-Волинська Русь. – Т.5. – К., 1998.
11. Котляр М. Давньоруська державність. – К., 2010.
12. Котляр М. Історія суспільного життя Русі. Нариси. – К., 2016.
13. Магочій П. Р. Історія України. – К., 2007.
14. Нариси з історії дипломатії України. / За ред. В.А. Смолія. – К., 2001.
15. Остафійчук В.Ф. Історія України. Сучасне бачення. Видання 4-те. – К., 2008.
16. Петровський В.В., Радченко Л.О., Семененко В.І. Історія України. Неупереджений погляд. – К., 2007.
17. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. – Видання 2-е. – К., 2018.
18. Політична історія України ХХ століття. У 6 томах. / За ред. І. Ф. Кураса. – К.: Генеза, 2002. – 2003.
19. Реєнт О.П. Україна в імперську добу (ХІХ – початок ХХ століття) / Гол. ред. Р. Стасюк. – К.: Вид-во «Арій», 2016.
20. Русина О.В. Україна під татарами і Литвою. – Т.6. – К., 1998.
21. Страшко Є., Овдієнко П. Нарис історії України ХІХ – поч. ХХ ст. – Ніжин, 2015.
22. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська державна ідея ХVІІ – ХVІІІ ст. – К., 1997.
23. Толочко О.П., Толочко П.П. Київська Русь. Т. 4. // Україна крізь віки. – К., 1998.
24. Україна крізь віки / За ред. В. Смолія. – К., 2010.
25. Шабульдо Ф.М. Землі Юго-Западної Русі в составе Великого княжества Литовского. – К., 1987.
26. Юрій М.Ф. Соціокультурний світ України. – Видання 2-е. – К., 2008.
27. Юрій М.Ф. Етногенез українського народу. – К., 2008.
28. Яковенко Н.М. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця ХVІІІ ст.- К., 1997.

29. Яковенко Н.М. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. – К.: Критика, 2005.

III. Навчальні підручники та посібники з історіографії історії України

1. Луняк Є. Матеріали з української історіографії. – Ніжин, 2009.
2. Загорний І.А. Короткий нарис української історіографії. – К., 2007.
3. Калакура Я.С. Українська історіографія. Курс лекцій. – К., 2004.
4. Коцур А.П. Українська національна історіографія ХХ ст. – Переяслав – Хмельницький, 2003.
5. Коцур В.П., Коцур А.П. Історіографія історії України. Курс лекцій. – Чернівці, 2007.
6. Таран А. Французька, російська і українська історіографія (70-ті рр. ХІХ ст. – поч. ХХІ ст.) – Ніжин, 2009.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА З ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

1. Документальні матеріали зі всесвітньої історії: Практикум для студентів. - Ніжин, 2000.
2. Документы международных отношений и внешней политики СССР (1917-1945).-М., 1996.
3. Газін В.П., Копилов С.А. Новітня історія країн Європи та Америки, 1918-1945: Підручник для студентів вищих навчальних закладів. - 2-е вид., доп., перероб. - К., 2003.
4. Газін В.П., Копилов С.А. Новітня історія країн Європи та Америки. 1945-2000 рр.: Навч. посібник для студентів гуманітарних спеціальностей. - Кам'янець-Подільський, 2000.
5. История новейшего времени стран Европы и Америки: 1918-1945 гг.: Учебник для студ. вузов по спец. "История" / Под ред. Е.Ф.Язькова, - М., 1989.
6. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945-2002): Навчальний посібник для вищих навчальних закладів. - Вінниця, 2003.
7. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1918-1945): Навчальний посібник. - К., 2001.
8. Мицик Л.М. Новітня історія зарубіжних країн: Курс лекцій. - Ніжин, 2001.
9. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1945-1970 рр.): Підручник.- К., 2003.
10. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980-2000 рр.): Підручник. -К., 2001.
11. Новейшая история стран Европы и Америки. XX век: Учебник для студ. вузов: В 3 ч. / Под ред А.М.Родригеса и М.В.Пономарева. - М.,2001.
12. Новітня історія країн Європи і Америки: Збірник матеріалів для самостійної роботи студентів / Укладач: Л.М.Мицик. - Ніжин, 2003.
13. Політична історія ХХ століття: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни // В.Ф.Салабай, Я.А.Титаренко, Л.О.Панчукта ін. - К., 2002.
14. Пономарёв М.В., Смирнова С.Ю. Новая и новейшая история стран Европы и Америки: Практическое пособие: Учебное пособие для студ. вузов: В 3 ч. - М., 2000. - Ч. 3.
15. Цветков Г.М. Міжнародні відносини і зовнішня політика в 1917-1945 рр.: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів - К., 1997.
16. Язьков Е.Ф. История стран Европы и Америки в новейшее время (1918- 1945 гг.): Курс лекций. Учеб. пособие для студ. вузов по спец. "История". - 2-е изд. - М., 2001.

17. Александров И.А. и др. Новейшая история арабских стран Азии (1917- 1985). - М.: Наука, 1989.
18. Бураков Ю.В. Новітня історія країн Азії та Африки (1945-1992).-К., 1993.
19. Козицький А. Новітня історія країн Азії та Африки (1918-1999рр.).- Львів, 2000.
19. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1945 - 70-ті роки): Підручник / В.А.Мандола, М.М.Білоусов, Л.Ф.Гайдуков та ін. -К., 1999.
20. Міжнародні відносини та зовнішня політика (1980-2000 рр.): Підручник / Л.Ф.Гайдуков, В.Г.Кремінь, Л.В.Губерський та ін. - К., 2001.
21. Новейшая история арабских стран Африки (1917-1987). - М., 1987.
22. Новейшая история стран Азии и Африки. XX век. Часть 1: 1900-1945; Часть 2: 1945 - 2000; Часть 3: 1945-2000 / Под ред. А.М.Родригеса. - М.: ВЛАДОС, 2001.
23. Сергійчук І.М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 - кін. XX ст.). - Суми, 2002.